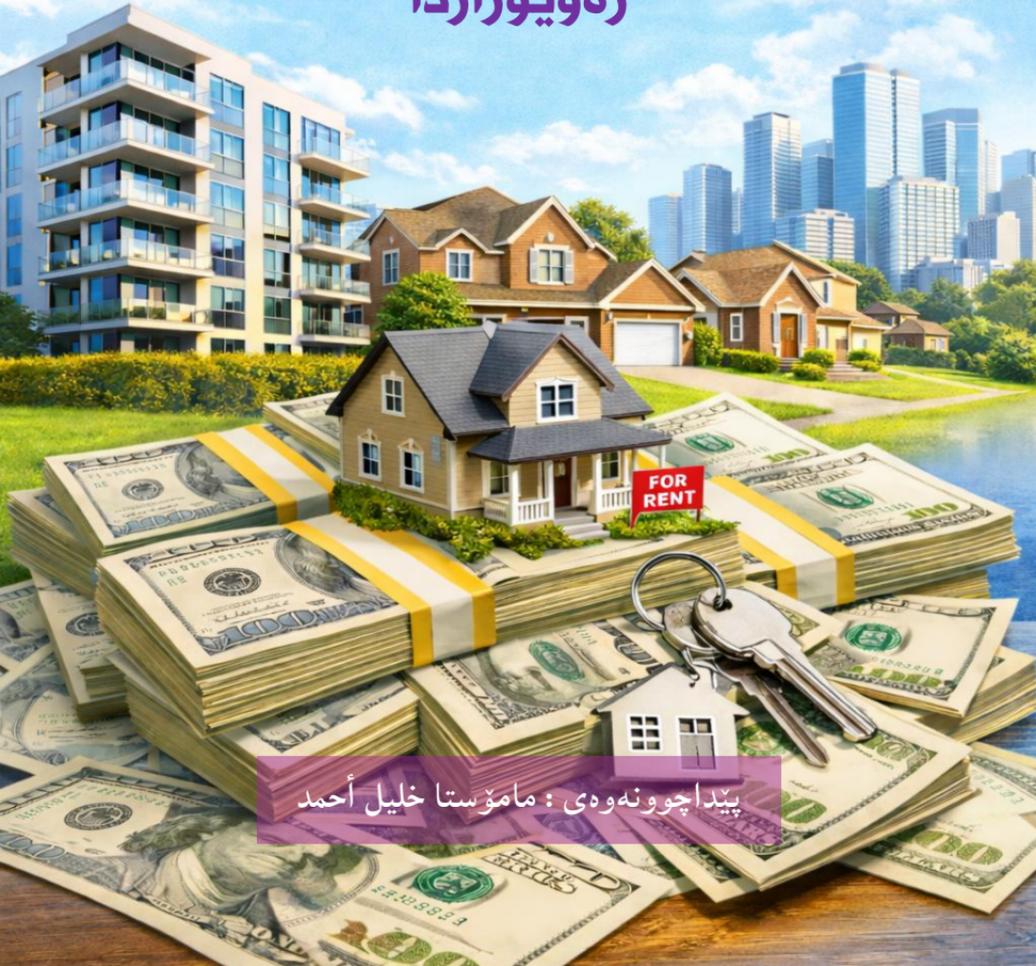

حوكمه كانى

زهكات له خانووبه ره و عهقار و

زهويوزاردا

پیداچونه وهی : مامۆستا خلیل أحمد

ئەم بابەتە لە مالىپەرى (الإسلام سؤال وجواب) وەرگىراوە
لە لایەن مالىپەرى وەلامەكانەووە كراوە بە كوردى
بەرىز: مامۆستا خلیل أحمد پىداچوونەووەى بۆ كوردووە

ba8.org walamakan.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیشه کی

الحمد لله، والصلاة والسلام على رسول الله وعلى آله

وصحبه ومن اهتدى بهداه، أما بعد:

ئاشکرایه که ئەمڕۆ دۆخی خانووبه ره و زه ویوزار بهراورد به رابردوو گۆرانکاری به سهردا هاتوو له رووی کرپن و فروشتن و خواست له سهری؛ ههروهها چهند جوړیکی ههیه که حوکمی زه کات تێاندا جیاوازه به پێی مه به سستی به کارهێنایان. لێره دا به وردی و به پێی سه رچاوه فیههیه کان، حوکمه کانی ئەم بابته ده خهینه روو.

۱- یاسای گشتی لهم بابته دا: ئەسل وایه که خانووبه ره

(خودی بێنا و زه وییه که) زه کاتی تێدا نییه؛ بۆیه زه کات واجب

ناييت تييدا مه گهر تهنها له يهك حاله تدا نه بيت، نه ويش
نه وهيه كه بو بازارگاني و كرپن و فروشتن و قازانج بيت.

۲- نه و خانوبه ره يه ي مروف بو نيسته جييون يان ههر

به كارهيئانيني تايه تي تر دايدة نييت : وهك كوگا و
هاوشيوه كانى؛ نه م جوړه به كوډه نكي (ئيجماع) ي زانايان
زه كاتي تييدا نيه.

۳- زه ويوزاري كشتوكالي زه كاتي تييدا نيه : بهلكو

زه كات تهنها له "دانه ويله و ميوه كان" واجب ده بيت كه ليى
به ره هم دييت. به لام نه گهر كه سيك زه وييه كي به مه به ستي
بازارگاني كرپي، و چاندني تييدا كرد تا نه و كاته ي كرپاريكي
بو پهيدا ده بيت و ده ي فروشيت؛ نه و ليره دا دوو جوړ زه كاتي
له سه ره:

۱- زه كاتى بهرهمه كه (دانه ويّله و ميوه كه) به پيى
ريژهى "دهيه يان نيوهى دهيه".

۲- زه كاتى زهوييه كه به پيى نرخ و به هاى بازارى
زهوييه كه زه كاتى بازرگانى لى دهدات؛ چونكه ئه مانه دوو
مافى جياوازن و هوّكارى واجبوونيان جياوازه، بويه
يه كيكيان ئه وي تريان لا نابه ن.

زه كه ريا ئه نساړى ده فهرمويت: "ئه گهر دانه ويّله يه كي
چاند بو خواردنى خوى له زهوييه كدا كه بو بازرگانى دانراوه:
ئه وا ههر يه كيكيان حوكمى خوى ههيه؛ زه كاتى عهين له
دانه ويّله كه دا واجب دهبيت، و زه كاتى بازرگانيش له
زهوييه كه دا".

٤- ئەو خانوبه ره يه ي مروّف به مه به ستي

سوودوه رگرتن (وه به ره ينان) خاومندار يتي ده كات : واته بو

ئه وه ي به كر يي بدات و سوود له كر يكه ي وه ربگر يت : لا

زكاة في قيمته، واته له خود ي "نرخ ي خانوبه ره كه" دا

زه كات نييه، به لكو زه كات ته نها لهو "كر ي و پاره يه ي"

وه رده گر يت كه ده ست ده كه و يت ئه گهر ساليكي به سه ردا

تپه ر بيت. هه موو جو ره كاني خانوو، كوگا، شوقه، هو تيل

و ته لاري به رز: ئه گهر بو به كر يدان ئاماده كر ابن، به راي

زو ربه ي زانا يان زه كاتيان تيدا نييه؛ بو يه له سه ر خاوه نه كه ي

واجب نييه سالانه نرخ و به هاي ئه م خانوبه رانه ديار ي

بكات و زه كاتيان لي بدات.

۵ - ئەو خانووبه ره یه مرۆف به مه بهستی بازرگانی

خاوه ندریتی ده کات: لای زۆر بهی زانایان زه کاتی تیدا

واجبه. مه بهست له "نیه تی بازرگانی" ئەوه یه: که سه که به

کرپنی ئەم خانووبه ره یه مه بهستی بیت قازانجی تیدا بکات.

ئیمامی مهرداوی ده فهرمویت: "واتای نیه تی بازرگانی

ئەوه یه: مه بهستی بیت سوود و قازانجی لی بکات به وهی که

بیفرۆشیت و شتیکی تری پی بگۆرپه وه." به لام ته نها

"ویستی فرۆشتن" مهرج نیه ئەو شته بکاته مالی بازرگانی؛

چونکه فرۆشتنی شتومه ک بو چه ندین مه بهستی جیاوازه،

وهک: رزگار بوون له و کالایه، یان هه ندیک جار هزی پی

نه مان، یان بوونی ته نگانه یه کی دارایی و هاوشیوه کانیان.

به لام بازرگانی: بریتیه له فرۆشتن به مه بهستی که سپ و

قازانج کردن لپی.

شیخ ئیبن عوسه یمین نمونه یه کی هیناوه ته وه:

ئه گهر پیاویک زهوییه کی هه بیته و کریمیته بو ئه وهی بونیادی بنیت، پاشان په شیمان بیته وه و بریار بدات بیفرۆشیت چونکه چیتر پیوستی پی نییه، یان که سیک چهند زهوییه کی هه بیته و پیوستی به پاره بیته و نییهت بهیتهت دانیه کیان بفرۆشیت بو جیهه جیکردنی پیوستیه که ی؛ فهرموویه ته: "زه کات له سه ر ئه م که سه واجب نییه، نه له م حاله ته و نه له وهی پیشووتر؛ چونکه لیڤه دا مه به سته له فرۆشتن بازرگانی نه بووه، به لکو له یه که میاندا چونکه پیوستی پی نه بووه ده یفرۆشیت، و له دووه میشیاندا چونکه پیوستی به پاره که ی بووه. ئه مه پیچه وانیه بازرگانه، چونکه بازرگان چاوه ری قازانج ده کات و له بنه ره ته وه ته نها بو بازرگانی ئه و شته ی ده ویت" "فتح ذی الجلال. (۶/۱۷۳)"

٦- ئە گەر خانووبه ره یه کی هه بوو به لام بریاری ته واوی

نه دابوو بۆ بازرگانی یان نییه تیکێ دیاریکراوی نه بوو: ئەوا
زه کاتی تیدا واجب نییه.

ئیپامی قهرافی ده فهرمویت: "ئە گەر شتیکێ کړی و
هیچ نییه تیکێ نه بوو، ئەوا بۆ به کارهینان داده نریت؛ چونکه
بنچینه له شته کاندایه وه یه بۆ به کارهینان بن.

" شیخ ئیبن عوسه یمین پرسیری لئێ کراوه: پیاویک
زهوییه کی هه یه و نییه تی تیدا جیگیر نییه، نازانیت ئایا
دهیفرۆشیت، یان بونیادی ده نیت، یان به کړی ده دات یان
تیدا نیشته جی ده بیت؛ ئایا کاتیک سال به سه ر ئەو زهوییه دا
ده سوورپه وه زه کاتی لئێ ده دات؟

له وه لآمدا فهرمووی: "ئهم زهوییه له بنه پرتدا زه کاتی تیدا نییه مادام برپاریکی یه کلاکه ره وهی لای خوئی نه دا بیت که بو بازرگانیه. زه کاتی تیدا نییه چونکه دوودله، ئه گهر ته نانهت یه ک له سه دیش (۱٪) دوودل بیت، ئه وا زه کاتی له سه ر نییه ". مجموع فتاوی العثمین. (۱۸/۲۳۲)"

۷ - ئه گهر خانووبه ره یه کی بو به کارهینان و نیشته جیوون کری، پاشان دواى ماوه یه ک نییه ته که ی گوړی بو بازرگانی: لیږده له نیوان زانایاندا راو بو چوونی جیاواز هه یه که ئایا زه کاتی تیدا واجب ده بیت یان نا، به لام پیشتەر رای په سه ند (پراجح) ئه وه بووه که زه کاتی تیدا واجب ده بیت.

تیبینی: که ی نیه ته که ی گوړا بو قازانج و بازرگانی له و کاته وه حسابی ده کات که ی گه شته سالیك زه کاتی ده دات.

۸- ئەگەر خانووبهره یه کی به نییه تی بازرگانی کری، پاشان نییه ته که ی گوڤری بۆ به کارهینانی تایبه تی یان بۆ به کریدان : ئەوا زه کاتی تیدا نامینیت. چونکه یه کیک له مهرجه کانی نییه تی بازرگانی ئەوه یه که ئەو نییه ته به رده وام بیت تا کۆتایی سال؛ بۆیه ئەگەر پیش ته واوبوونی ساله که نییه ته که ی گوڤری، زه کاته که لاده چیت.

ئیهامی نه وه وی ده فهر مویت:

"ئەگەر که سیک مه به سستی بیت ئەو ماله بازرگانیه ی لایه تی بیکا به مالی (به کارهینان)، ئەوا به کۆده نگی زانایان ده بیت به مالی به کارهینان".

۹- ئەگەر خانوبه بره يه كرى به ههردوو نيهه تى

"به كارهيئان" و "بازرگانى" پيكه وه : ئەوا بنچينه ي كرپنه كه

ده كرپته پيوهر، واته هه ر كه سيك شتيكى كرى به مه به ستي

به كارهيئان، و له گه ل ئەوه شدا نيهه تى وابوو ئەگه ر

قازانچيكي تيدا بوو ده يفرۆشپت: ئەوا زه كاتى تيدا نيهه . به لام

ئەگه ر شته كه ي به مه به ستي بازرگانى كرى، و به كارى هيئا

و سوودى لى بينى تا ئەو كاته ي ده يفرۆشپت: ئەوا زه كاتى

تيدا واجبه هه موو ساليك تا ده يفرۆشپت. هه روه ها، ئەگه ر

مه به ستي بيت بو ماويه كه ي ديارى كراو به كارى به نپت پيش

فرۆشتن: هيشتا زه كاتى بازرگانى (عروض التجارة) تيدا

واجب ده بيت؛ چونكه نيهه تى به كارهيئان له سه ره تادا

دزايه تى ئەوه ناكات كه ئەو ماله بو بازرگانى ئاماده كراوه .

۱۰- ئه گهر خانوبه ره که هیشتا له قوناغی

بونیداندا بیټ - و بۆ بازرگانی بیټ :- ئهوا زه کاتی تیدا واجب ده بیټ، جا چ خرا بیته روو بۆ فروشتن یان بریار وایټ تا ته و او نه بیټ نه فروشریټ. له کاتی گه یشتنی سالی زه کاتدا، به پپی نرخ و به ها که ی له و ساته دا (واته به و شیوه یه ی که هه یه) زه کاته که ی لی ده دریټ.

۱۱- ئه و خانوبه ره یه ی خاونه که ی بۆ به رزبونه وه ی

نرخ پاشه که وتی کردوو (چاوه پروانی نرخه): زه کاتی تیدا واجبه هه موو سالی یک به پپی نرخه که ی، ته نانه ت ئه گهر سالانیکی زوریش بمینیتته وه. کرینی خانوبه ره به مه به سستی قازانج کردن لی له ئایینده یه کی دووردا، نابیتته هو ی لادانی زه کات لی.

نمونه‌ی ئەمەش:

کرینی ئەو زهویبانه‌ی که له شارهوه دوورن و چاوه‌پ‌ی ده‌کریت خه‌لک‌ پرووی تی بکه‌ن و نرخه‌که‌ی به‌رز بیته‌وه؛ ئەم نییه‌ته بو فروشتنی زهوییه‌که له داها توودا، زه‌کاته‌که‌ی واجب ده‌کات و دواخستنی کاتی فروشتنه‌که هیچ کاریگه‌رییه‌کی نییه، مادام بو بازرگانی ئاماده‌ کراره و مه‌به‌ست لپی زیادکردنی سامانه.

زانایان به‌م جو‌ره که‌سانه ده‌لین "التاجر المتربص" (بازرگانی چاوه‌پ‌وان)، و دروستترین رای زانایان ئەوه‌یه که ده‌بیت هه‌موو سالییک زه‌کاته‌که‌ی بدات.

۱۲- ئەو خانوبه‌ره‌یه‌ی خاوه‌نه‌که‌ی ته‌نها به مه‌به‌ستی

"پاراستنی سامانه‌که‌ی" ده‌یکریت: زه‌کاتی تیدا نییه، مه‌گه‌ر ته‌نها کاتییک مه‌به‌ستی بیت له زه‌کات رابکات و فیل بکات.

۱۳- ئەگەر خانووبهره یه کی بازرگانی کری و هیشتا وهرینه گرتبوو تا سالیکی ته واو به سهر ئەو پارهیهدا هات که پی کریوه: ئەوا زه کاتی تیدا واجبه؛ چونکه خاوه ندرایتی خانووبهره ههر له گهڵ به ستنی گریبه سته که (عه قد) ده گوازیته وه بو کریار، و وهر گرتنه که شی له توانای ئەودایه.

شیخ ئیبن عوسه یمین فەر موویه تی:

"به لئ، زه کات له م زهوییه دا واجبه، ته نانه ت ئەگەر تا پۆکه شی وهرنه گرتییت، مادام فروشتنه که جیگیر و ته واو بووه. زه کاتی مالی بازرگانی لئ دهدات و له کاتی واجبوونی زه کاتدا نرخاندنی بو ده کات به وهی چه ند ده کات و ۲.۵٪ی ده رده کات".

۱۴ - خانوبه ره ی بارمه کراو (المرهونه): نه گهر بۆ

بازرگانی ئاماده کرایت، زه کاتی تیدا واجب ده بیت.

شیخ ئیبن باز ده فهرمویت: "نه گهر بۆ بازرگانی

ئامادهت کردییت و بارمه بیت، زه کاتی له سه ره. به لام نه گهر

بارمه بیت و بۆ بازرگانی نه بیت، به لکو بارمه بیت تا

قه رزه که ی بده یته وه و دواتر بۆ نیشته جیبوون یان به کریدان

بیت، نه واه زه کاتی تیدا نییه."

۱۵ - هاوبه شه کان له خاوه ندرایتی خانوبه ره دا: لای

زۆربه ی زانایان (جمهور)، ههر یه کیک له هاوبه شه کان

زه کات له به شه که ی خوی ده دات نه گهر گه یشتبته راده ی

شه رعی (نیصاب).

شیخ به کر نه بوزه ید ده فصر مویت:

"هاوبه شه کان له خانوبه ره یه کدا مهرجه به های پشکی
هر یه کینکیان بگاته نیصاب به تنها یان به کوکردنه وهی
له گه ل مالی تری زه کاتی."

به لام له مه زه به بی شافعیدا پیوه کوی گشتی مال که یه
نه ک نیصابی هر تاکیک، واته نه گهر کوی به های
خانوبه ره که گه یشته نیصاب، زه کات له سهر هه مووان واجبه
ته نانه ت نه گهر به شه که یه کینکیان نه گاته نیصاب؛
نه نجومه نی فیهی و شیخ بین عوسه یمینش مه یلیان بو نه م
رایه بووه.

۱۶- نه و خانوبه ره یه ی بو لایه نه خیرخواریه

گشتیه کان (وهک فه قیر و هه ژاران) وه قف کراوه: زه کاتی
تیدا نییه؛ چونکه خاوه ندریتی تیدا نه ماوه.

۱۷- هیچ جیاوازیه ک نییه له نیوان خانوبه ره یه ک که بازاری گهرمه یان ئه وهی که بازاری وه ستاوه (که ساده)، مادام نرخیکی هه بیته که پیی بفرۆشریت. ئه مه مه زه به بی زۆرینه ی زانایانه؛ چونکه مالی بازارگانی وه ک پارهی نه ختینه یه چ زیادی کردیته یان نا.

له فتاوی اللجنة الدائمة دا هاتووه: "زه ویه ک بو فروشتن بیته، هه موو سالیک زه کاتی تیدا واجب ده بیته به پیی نرخه که ی له کوتایی سالد، جا چ بازاری هه بیته یان نا."

به لام هه ندیک زانایان وتوویانه ئه گهر ئه وهنده بی بازار بیته که که س نه یکریت، کاتیک فروشتی ته نها بو یه ک سال زه کاتی لی ده دات.

١٨ - پشکداریکردن له پرۆژه کانی خانوبه ره

(المساهمات العقارية): به زه کاتی مالی بازرگانی هه ژمار ده کرین؛ چونکه ئەم کوۆمپانیایانه زه وی به مه بهستی بازرگانی ده کرن. پیویسته له سه ر پشکدار له کوۆتایی سالدانرخاندن بو پشکه کانی بکات به پپی ئەوهی چند ده خایه نیت و ٢.٥٪ی وه ک زه کات بدات.

١٩ - خانوبه ره و پشکه په ککه وتوووه کان (المساهمات

العقارية المتعثره) یان ئەوانه ی ده ستیان به سه ردا گیراوه (المحجوزة): زه کاتیان تیدا نییه و له حوکمی "مالی ضمار" دان. ئەو زه وییه ی خاوه نه که ی ریگری لی ده کریت ده ستکاری بکات، زه کاتی تیدا نییه تا ئەو کاته ی ده سه لاتی بو ده گه ریته وه، له و کاته وه سالیکی نوئی زه کاتی بو هه ژمار

ده کریټ. ههروهه پشکه په ککه وتوووه کان بهووی فیل و ته له که یان کیشه ی یاسایی، زه کاتیان تیدا نییه مادام خاوه نه که ی ناتوانیت ده ستکاریان بکات.

۲۰- خانوبه ره له کوټایی سالدا، به پپی نرخ و به های

بازاری له کاتی گه یشتنی ساله که دا ده نرخینریت، جا نرخه که ی له چاو کاتی کرینه که دا زیاد ی کردییت یان که می کردییت.

۲۱- نه ژمارکردنی سالی (زه کات) له کاتی کرینی

خانوبه ره وه ده ست پی ناکات، به لکو ساله که ی ده گه ریته وه سه ره نه و پاره یی که پی کردراوه . چونکه خانوو ، شوقه ... جیگره وه ی پاره که یه و زنجیره ی کاته که ناپچریټ

ئهمه بابتهیکی فیهی گرنکه سه بارهت به زه کاتی مالی
بازرگانی (عروض التجارة). بۆ ئه وهی باشر تیگهیت، با به م
خالانهی خواره وه پروونی بکهینه وه:

۱. بنه مای "حول" (سأل تیهه ربوون)

بۆ ئه وهی زه کات له سه ر پاره یان کالای بازرگانی
واجب بیت، ده بیت سالیکی ته وای کۆچی به سه ردا تیهه
بیت که پیی ده وتریت (الحول).

۲. مه به ست له م رسته یه چیه؟

ئه گه ر تو بره پاره یه کت هه بیت که گه یشتوو ته راده ی
شه رعی (نصاب) و چه ند مانگی که لای خۆت هه لگرتوو ه،
پاشان له ناوه راستی ساله که دا به و پاره یه خانوو یان
زه وییه کت کپیوه به مه به ستی بازرگانی (واته بۆ ئه وهی

بیفرو شیتته وه و قازانج بکهیت)، لیره دا پیویست ناکات له
رۆژی کرینی خانوو که وه سالیکی نوی بژمیريت.

۳. نمونیه کی کردهیی

تۆ له مانگی موهره مدا بری ۱۰۰ ههزار دۆلارت
هه بووه (ئه مه سه ره تاي سالی زه کاته که ته).

له مانگی ره جه بدا (دوای ۶ مانگ) بهو پارهیه
خانویه کت کرپوه به مه بهستی بازرگانی.

هه له تیگه یشتن: هه ندیک وا دهزانن ده بیست سالیکی

نوی بژمیرن و تا مانگی ره جه بی سالی داها توو بوهستن.

راستییه که ی: تۆ ده بیست له مانگی موهره می سالی

داها توودا (که سالی پاره که ت ته واو ده بیست) زه کاتی ئه و

خانوو به دیت، چونکه خانوو که جیگره وه ی پاره که یه و

زنجیره ی کاته که ناچر پیت.

تیبینی: ئەم حوکمه تهنها بۆ ئەو کەسانەیه کە پیشتر پارەیان هەبووه و گەیشتوووه تە نساب. ئەگەر کەسیک هیچ پارەیه کی نهییت و کتوپر خانوویه کی بۆ بمییتتەوه و بریار بدات بیکا به بازرگانی، ئەو کاته له و ساتهوه سالی بۆ ده ژمیردریت .

ئیره سکان بکه

ba8.org walamakan.com